

*Cercetați dosarul ei, întrebați la liceul arătat, la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”, unde credem că este cunoscută chiar de tov. Rector sau Decan și la institutele de proiectări unde a lucrat. În cazul în care Dumneavoastră nu veți lua măsura de a scoate din mijlocul nostru această otravă legionară, vom trimite originalul Ministerului<sup>98</sup>.*

Cel de-al doilea document stipulează:

*[...] Suntem câțiva salariați la IPCFS Calea Victoriei 48-50, pasaj Victoria, care revoltați de comportarea arhitect Tatiana Băjan, am sesizat de câteva ori pe tov. Director al institutului nostru, dar nu s-a luat nicio măsură cu această otravă legionară. După cum știți, are două condamnări mari și suntem surprinși cum a putut fi încadrată la institutul nostru și stă de atâta timp și încă cocoțată pe un post de mare răspundere. Legionară notorie, nu poate emite garanții pentru postul ce-l are, pe unde a fost, cum s-a aflat cine e și cum se comportă, a fost dată afară. Ipromin, Iproil, Isps, Proiect București, unde a fost în posturi de mică importanță și tot a fost dată afară, numai la noi, deși își face de cap, nu s-a luat nicio măsură. Dacă se cercetează, se află ce greu a luat servicii, dar cu mari întreruperi, mințind pur și simplu, făcându-și autobiografii false și mincinoase. În afară de aceasta, a fost eliminată de la Institutul de Arhitectură de două ori și suntem surprinși cum a putut să ia diploma, cum și prin ce mijloace, fiind cunoscută ca legionară notorie. Și totuși, ce face la noi? Întârzie, chiulește, lipsește mereu, întreține o stare de nervozitate și suspiciuni între salariați, se ceartă cu salariații, discuții. Ea nu lucrează, dar pretinde arogant să muncească alții, nu știe cum să chiulească și pretinde că totuși muncește prea mult pentru salarizarea ce o are și cu pretenții la prime. A adus vin în atelier și a venit sfidătoare cu ouă verzi și cămașă verde de paști, cum poată să-și permită? Vizitele pe care le primea până acum câtva timp în atelier de persoane necunoscute, dar cu care avea discuții intime și scurte, cu plecarea apoi împreună din institut. Cum putea pleca așa de ușor?*

*A fost mutată la Brăila. Cum a reușit să nu plece, deși avea decizie și prin ce mijloace? Și ce o ține atât Bucureștiul? A fost primită la institut fără vechime și fără stagiul în provincie. Cum și de ce cu alții nu s-a procedat tot așa? La manifestații lipsește sau, dacă totuși vine, nu strigă nicio lozincă și până la urmă fuge din coloană. Face glume proaste despre 1 Mai și vorbește cu ură despre realizările regimului nostru. Nu știe cum să bârfească și ponegrească, insinuează că are educație și astfel împiedică muncă noastră în colectiv. Ce legături are cu sora ei din R.F. Germană, de la care primește scrisori, ca apoi să rădă de realizările noastre și să le laude pe cele din apus? Vine cu cele două aparate de fotografiat la serviciu. Ce face cu ele? Pentru unii fotografii, pentru cei creduli de la o.b. cadre sau sindicat făcând pe servila. Ca să se pună bine, le dă fotografii gratis sau la prețuri derizorii, dar mai face cu totul altceva! Fotografiază planuri, deși nu are voie. Și, de ce? Când nu poate fotografia sau nu vine cu aparatul de fotografiat ca să nu bată la ochi, pleacă cu planurile la ea și asta când rămâne singură. Cum poate scoate planuri din institut, în special pe cele secrete? Cum își permite? A fost văzută intrând cu suluri de planuri în Calea Victoriei 89, str. Grădinarilor 20, în Balta Albă bloc V20, scara 6, etaj 2, cel mai des însă în str. Snagov 16. Veți fi surprinși de planurile luate, copii, fotografii ce le veți găsi la adresele arătate.*

*La serviciu primește mereu la telefoane, după unele convorbiri pleacă în oraș cu poșeta umflată, se duce în mari magazine cu aglomerații, unde se întâlnește cu fel de fel de persoane. Discută puțin și primește sau dă pachetele, plicuri, apoi pleacă repede. Fie că se strecoară și se pierde, dar de multe ori se duce în str. Snagov 16 sau în str. Puțul cu Apă Rece 12-14, în fund. Tot la serviciu mai dă telefoane la 250040 și cere pe una Lucia, 125408, sau 577280, la 271760, la 237415 cu una Sanda, sau 153710 și altele care ne scapă. Are un carnetel întreg cu numere de telefon. Adesea se duce la Palatul Telefoanelor, e chemată la telefon, se întâlnește*

*cu un individ înalt, cu ochelari și basc, dar nu stă mult timp. Cu unii salariați mai slabi și duși în eroare șușotește pe la colțuri, dar când e văzută schimbă brusc discuția sau pleacă. Ne mirăm că mai sunt unii care îi ascultă prostiile, dar otrava încearcă. A adus un aparat de radio în atelier și a cumpărat altul nou, vine uneori pe seară, chipurile ca să lucreze, dar nu face mai nimic, cu scopul să ponteze la ore și să plece cu planuri, dar a fost surprinsă ascultând posturi străine la radio. Am sesizat Radioteleviziunea că nu plătește abonamentul, fapt pentru care se laudă. A obținut 3 zile concediu medical foarte ușor și apoi 3 zile concediu fără plată, tot foarte ușor, fiind sănătoasă. Vă poate spune unde a fost? Numele ei adevărat este Eufrosina Pârvu, spune că e divorțată, care e numele ei adevărat? Că acum își zice Tatiana Bejan, de ce își ascunde numele? De ce și-a schimbat prenumele? E divorțată sau nu?*

*Am fost surprinși de câteva ori de sumele mari de bani ce erau în poșetă, 10-15 mii, ca a doua zi să nu mai aibă niciun ban, cerând de la alții pentru câteva zile. De unde are atâția bani? În ultima vreme întreabă cu discreție pe câte unul unde ar găsi aur de cumpărat, că are bani și de aur e mai sigură, că mai are aur dar îi mai trebuie. De unde bani, de unde aur? Ce caută în Talcioac? De unde are bani așa de mulți pentru aparate de fotografiat, radio, aur, fotografii, etc. Ia masa numai la restaurant, are cu ce. Vine în Calea Victoriei 89 însoțită. Ce face acolo, că apoi pleacă singură. De multe ori trage perdelele și lasă lumina noaptea aprinsă, ca să arate că e acasă. Se duce în Snagov 16 cu planuri, aparatul de fotografiat. Are și laborator acolo, face fotografii când iese de acolo, fie însoțită, își pune ochelari de soare și pleacă ea într-o parte, iar individul înalt, păr scurt, dat peste cap, nas drept, Nedelcovchi, Nedelcovici, Nedelcov sau cam așa ceva, pleacă în partea opusă, dar întâi iese el, se uită în stânga și în dreapta, la fel ea singură, tot cu ochelari de soare, se uită de jur împrejur. Vine aici și pleacă tot cu poșeta umflată la refuz. În Puțul cu*

*Apă Rece 12-14 tot cu ochelari de soare intră și iese cu poșeta umflată, iese fie singură fie însoțită până la poartă de un tip scurt, lat, cu păr cărunt, sau o femeie înaltă, slabă.*

*Domiciliul ei este în Calea Victoriei 89 dar acum, în ultimul timp, este văzută foarte des în Grădinari 20 și Snagov 16, rămâne și noaptea. Individul de aceea teapă vă poate oferi surprize. Cine a dat referințe mincinoase despre ea, când vedeți cine e? La alegeri nu s-a prezentat, dar se laudă că nu a fost tot din ură, dar comentează dușmănos alegerile. La funeriile și mitingul de doliu al tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu a vrut să ia parte! Până aici a ajuns, deși toți salariații au fost, întrebați salariații! Prin comportarea pe care o are și ca legionară notorie cum poate ocupa postul de răspundere din institut? Cele de aici au fost arătate și tovarășului Director al IPCFS, dar situația nu s-a schimbat, ne sfidează cu purtarea ei. Oare astăzi se poate suporta asemenea element descompus, care ne revoltă? Salariați buni au plecat din cauza ei. Oare nu i se cunoaște trecutul, activitatea de acum? A dus în eroare cadrele, conducerea, este foarte abilă, foarte prefăcută, are școală! În ultimul timp se observă o agitație mai mare a ei. A nu se arăta prezenta, deoarece vom suferi din partea ei. Rugăm a face cunoscut conducerii institutului activitatea ei, pentru a fi trimisă acolo unde merită!<sup>99</sup>.*

După prima parcurgere a celor două texte am fost ispitiți să bănuim o strategie a Securității de supunere a arhitectei la o presiune suplimentară, în contextul în care nu se obțineau de la ea rezultate satisfăcătoare în munca informativă. Analizând în continuare documentele din dosar, ipoteza nu s-a mai susținut, constatând că s-a dispus o expertiză grafică asupra unui număr total de 4 scrisori anonime suplimentare față de cele două reproduse de noi<sup>100</sup>, fără ca autorii să fie identificați. Rămânem, prin urmare, la varianta unei manifestări de curată „solidaritate” a oamenilor muncii. O strategie identificăm însă, în sensul că deși textul este plin de greșeli de exprimare – probabil cu intenția de a lăsa să se înțeleagă redactarea lor de către

o persoană mai puțin instruită, deși într-un institut de proiectări nu prea își găseau locul astfel de personaje, mai ales între cei din apropierea arhitectei, care puteau cunoaște toate aceste detalii – el conține idei și sintagme specifice unor oameni informați. Hilar – dacă n-ar fi astăzi de plâns – este efortul de urmărire a arhitectei, un adevărat filaj pus la cale de către colegi, suplimentar față de supravegherea telefonului cu înregistrarea numerelor apelate sau cotrobăirea prin poșetă. Omul nou – iată, creat nu numai în laboratoarele de tip Pitești – își făcea pe deplin datoria, ansamblul elementelor demascatoare fiind unul aproape complet: legionarism, documente secrete, denigrarea regimului, preamărirea realizărilor Apusului, ascultarea posturilor de radio străine, pregătire slabă, sume mari de bani etc. Transpar și frustrările proprii legate de veniturile salariale și primele, problema încadrărilor, chestiunea stagiului profesional. Curios este faptul că lipsesc trimerile la viața religioasă pe care o ducea Eufrosina Pârvu – probabil a reușit perfect să-și ascundă această latură, altfel n-ar fi avut scăpare<sup>101</sup>. Problemei mult amintite a veniturilor, introdusă și exagerată tocmai pentru a convinge „organele”, opunem mărturia unuia dintre urmași: *Toată viața a trăit foarte modest. Mi-a povestit că atunci când era la Văcărești, în timpul primei arestări, tatăl era patron și avea posibilitatea să trimită pachete. Povestea că odată mânca o felie de pâine cu magiun și a văzut o tânără țigancă, și-a dat seama că îi e foame, i-a dat felia, aia i-a pupat picioarele și de atunci spunea că nu mai poate arunca pâinea la gunoi. De câte ori arunc și eu pâinea la gunoi, numai la asta mă gândesc*<sup>102</sup>. Și mai remarcăm un lucru. Trimerile la dosarele de cadre, la liceul „Julia Hașdeu” și Institutul de Arhitectură, trădează prezența printre colegii demascatori a unui fost coleg (sau profesor) din timpul studenției. Mai mult, referința la rectorul (sau decanul) institutului confirmă afirmația nepotului, în legătură cu persoana care a condus ședința de înfierare în urma căreia fusese exmatriculată. Nu în ultimul rând, ținând cont de informațiile despre viața foarte retrasă a

arhitectei<sup>103</sup>, considerăm că toate întâlnirile – aparent ciudate – la locul de muncă sau în oraș, precum și convorbirile telefonice, nu puteau fi decât în legătură cu activitatea solicitată „informatoarei” de către Securitate, așa explicându-se și faptul că aceste delatațiuni au rămas fără vreun răspuns. O confirmare suplimentară este reprezentată și de informația conform căreia în strada Puțul cu Apă Rece, una dintre adresele incriminate, locuia chiar Lucia Popșor<sup>104</sup>.

Și pentru a justifica ultimele ghilimele, reproducem integral singura notă informativă semnată de Eufrosina Pârvu, identificată de noi: *În ziua de 13 dec. am fost s-o vizitez pe Popșor Lucia și s-o felicit cu ocazia zilei onomastice. Nu am găsit-o acasă decât pe mama ei și o serie de rude (mătuși, nepoți, care veniseră și ei în același scop). Ea era plecată împreună cu soțul ei în oraș. Deoarece mai înainte mă dusesem direct de la slujbă la Mitre Florica<sup>105</sup>, eram tare obosită și nu am putut să o aștept, mai ales că nu se știa când se va întoarce. Mi-a telefonat între timp ca să-mi mulțumească. Mitre Florica părea foarte nemulțumită de faptul că nu i se dă aprobarea pentru construirea locuinței și considera că situația a început să devină opresantă. Nu știi dacă nu cumva era o aluzie ca să nu mai trec pe la ea. Vorbea cu aceeași plăcere de problemele de serviciu și de un cuptor englezesc care tocmai venise la institut și cu care urma să facă experiențe. Când i-am spus că vreau să mă duc la Lucia, a părut foarte săcâită. Probabil tot de teama unor complicații. Posibilitatea unei noi vizite la ea pare dificilă<sup>106</sup>.*

Se observă cu ușurință, după cum spuneam, caracterul absolut neutru al acestei informări, în condițiile unui angajament de colaborare smuls prin șantajul arătat anterior. Putem intui chiar și modul în care arhitecta a reușit să-și păcălească ofițerii de legătură, atât pe parcursul „colaborării”, cât și la finalul ei. A reușit chiar să obțină, la un moment dat, aprobarea unei vize de turist în Elveția, la sora ei, Securitatea avizând favorabil acest demers: [...] *Sus-numita a fost în legătura organelor*

noastre până la data de 12.11.1977, când a primit aprobarea pentru vizitarea rudelor din Elveția, de unde după expirarea termenului acordat de Serviciul Pașapoarte, nu s-a mai întors în țară. Dat fiind faptul că la data de 10.02.1979, din exploatarea datelor obținute prin Unitatea Specială „P” s-a stabilit că fiul acesteia a depus cerere pentru plecarea definitivă din țară, urmând a se stabili în Elveția, reiese cu certitudine intenția legionarei Pârvu Tatiana Eufrosina de a nu se mai înapoia în țară, deși până la această dată nu și-a clarificat situația juridică față de țara noastră. Dată fiind situația mai sus relatată, considerăm ca fiind inoportună rămânerea în rețea a respectivei, în care sens propunem a se aproba excluderea din rețea a legionarei Pârvu Băjan Tatiana și urmărirea acesteia în cadrul emigrației și clasarea dosarului personal la C.I.D.<sup>107</sup>.

Deși tema noastră se concentrează pe soți/soții și urmași, am ales să prezentăm detaliat acest caz, al unei deținute politice, tocmai pentru a ilustra dificultățile pe care le presupune cercetarea istoriei contemporane. Atât arhitecta, cât și fiul ei și-au pierdut viața în ultimii ani, fără să mai existe alți urmași direcți. Documente pe numele Mihai Băjan, fiul Eufrosinei, nu au fost identificate în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. În această situație am putut recompune povestea arhitectei doar în baza dosarelor personale întocmite de Securitate, câteva elemente de completare venind și din partea nepotului de soră, anterior citat. Revenind la temă, nu ne putem decât închipui ce copilărie și tinerețe a avut Mihai, cu o mamă întemnițată atunci când era însărcinată, care a schimbat nenumărate locuri de muncă, a fost exmatriculată din facultate și reprimită, fiind supusă presiunilor de tot felul atât din partea organelor represive, dar – după cum am văzut – și din interiorul colectivului profesional, care a trecut printr-un divorț și care a locuit multă vreme în comun. La final, rămân tot amintirile nepotului: *Tina era o anticomunistă convinsă, foarte atentă, foarte inimoasă, pentru cei din țară au contact foarte mult pachetele pe care ea le trimitea, pe mulți*

*i-a ajutat și cu bani, după 1990. În afara faptului că era o ființă deosebită, nu mai am ce să adaug. A fost o femeie inteligentă, sensibilă, dintr-o bucată, n-a făcut compromisuri, și-a văzut de meserie. A fost anticomunistă<sup>108</sup>.*

## Trauma și Frica

Cel puțin în prima parte a regimului comunist din România, frica s-a răspândit și a pătruns adânc în toate structurile sociale, contribuind la destrămarea familiilor și a destinelor individuale. Așa cum reeducații de tip Pitești au reușit parțial să-și revină, atunci când presiunea exercitată asupra lor a încetat și au avut șansa unui suflet alături care să-i ghideze spre o revenire – încă din pușcărie sau în libertate, tot așa au scăpat de frică – mai devreme sau mai târziu – victimele regimului, indiferent din ce categorie făceau parte. Pentru că frica, alături de scârbă și, mai apoi, de convingerea că totul este pierdut și nimic nu mai poate fi cu adevărat recuperat, i-a împiedicat pe foștii deținuți politici să mărturisească cele trăite prin lagăre și pușcării până târziu, după 1990, cu excepțiile de rigoare. Alții abia spre finalul zilelor, târziu, la 15-20 de ani după schimbarea din decembrie 1989, au îmbrățișat demersul recuperator.

Dar au existat și victime cărora frica le-a pătruns adânc în fibra sufletească, unica scăpare găsind-o în uitare și nevorbire. Și nu avem niciun drept în a insista să-i convingem de contrariu<sup>109</sup>. Crâmpieie din trecut putem reconstitui cu ajutorul documentelor și a elementelor de istorie orală, ambele cu subiectivitatea lor. Indiferent cât de cutremurătoare ar putea fi informațiile la care avem acum acces, ele pălesc în fața unei realități pierdute și imposibil de ilustrat astăzi. Cititorul va înțelege poate mai bine ideea sugerată de sintagma folosită – trauma și frica, așa cum am înțeles și noi, din descrierea următoarei situații:

O doamnă arhitect din București, fiică de fost deținut politic, ne-a facilitat contactul telefonic cu o altă doamnă aflată în aceeași situație, care se găsea de mulți ani în străinătate. Am



apelat, ne-am prezentat, am descris detaliat demersul nostru, am solicitat o discuție pe larg despre supraviețuirea și integrarea socioprofesională din familia dânzei – caz foarte interesant, cu atât mai mult cu cât ambii copii ai arhitectului fost deținut politic sunt tot arhitecți și au reușit la un moment dat să emigreze. Am fost ascultați, s-au solicitat lămuriri suplimentare, s-a convenit o revenire peste un anumit interval de timp. Doamna a fost extrem de amabilă, perfect lucidă, arătând și un oarecare interes pentru propunerea noastră, manifestând satisfacția că se mai ocupă cineva de astfel de povești. A doua zi dimineață am fost apelați de doamna din București: *Domnule Mitric, ați contactat-o dumneavoastră aseară pe doamna din străinătate? Nu mai insistați! M-a sunat astăzi dimineață devreme. Mi-a spus că-i este frică, încerca să mă convingă de faptul că o caută Securitatea din România. Fără comentarii...*

*Vlad Mitric-Ciupe*